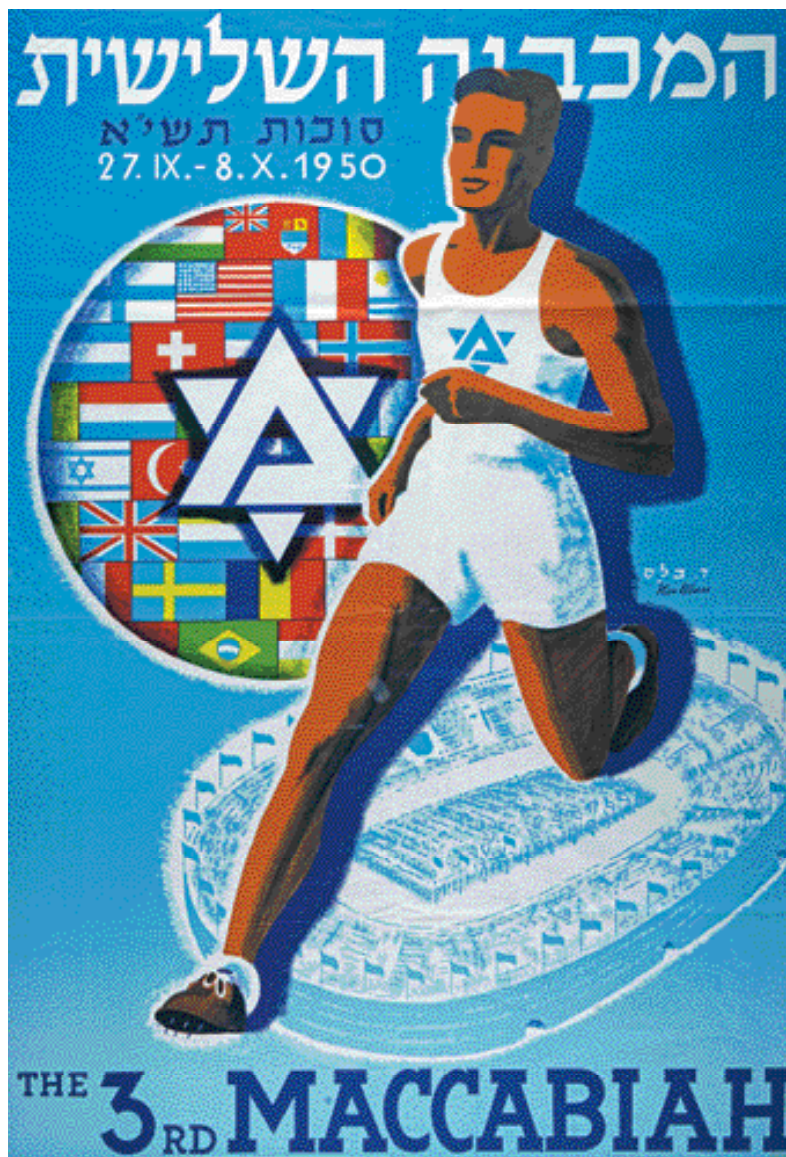

אצטדיון לתפארת העיר והמדינה

כרזת המכביה השלישית, 1950 (הספרייה הלאומית)

השיקולים מאחורי בניית אצטדיון רמת גן

ישראל בכדורגל, שהתקיימו בעשור הראשון שלאחר קום מדינת ישראל, ומטרתם הייתה לאומית יותר מספורטיבית. אירועי ספורט אלו לא כוונו רק לרמה הלאומית אלא שירתו במידה רבה גם את הערים שהתקיימו בהן. כך למשל, חייבת ברצלונה את פיתוח התשתיות שבה לאירוח המשחקים האולימפיים בשנת 1992 או סוצ'י - עיר הנופש הרוסית, ששיפור תדמיתה הוביל גם לעלייה בתיירות הנכנסת כתוצאה מאירוח אולימפיאדת החורף בשנת 2014.

מטרותיה של רמת גן באירוח המכביה השלישית, לא כוונו דווקא לשיפור התדמית הבינלאומית של ישראל אלא בעיקר לקידום האינטרסים המקומיים שלה בהקשר הלאומי-ישראלי. סיפור זה של הקמת אצטדיון שיהפוך לימים לאצטדיון הלאומי של ישראל

אצטדיוני ספורט כסמלי סטטוס

השימוש באירועי ספורט בינלאומיים לטובת קידום אינטרסים תדמיתיים של מדינה היה חלק בלתי נפרד מהספורט בעת העתיקה ועודנו כזה בעולם המודרני. החל מההקשרים הדתיים והמדיניים של המשחקים הפאן-הלניים במאות הראשונות לפני הספירה (האולימפיים, הפיתיים, הנמאיים והאיסתמיים), דרך שימוש תעמולתי כלפי פנים וחוץ במהלך המאה ה-20 ועד היום, באירועי ספורט שונים, כגון: אירוח גביע העולם בכדורגל בצ'ילה בשנת 1962, שנועדו להעלות את המורל הלאומי בצ'ילה לאחר רעידת האדמה בה; אירוח גביע העולם בכדורגל לשם מתן הלגיטימציה הבינלאומית למשטרים הצבאיים בארגנטינה ובברזיל בשנים 1950 ו-1978; קיום משחקי הראווה הבינלאומיים של נבחרת

אצטדיון רמת גן, שנות ה-50 (באדיבות בית קריניצי, רמת-גן)

המכביה הראשונה התקיימה בתל אביב ב־28 במארס 1932. שלוש שנים לאחר מכן, נערכה המכביה השנייה באותו מקום, אך ב־1939 פרצה מלחמת העולם השנייה שהביאה להפסקת המפעל הספורטיבי היהודי. תשע שנים מאוחר יותר, בשנת 1948, החליט קונגרס מכבי העולמי לחדש את התחרויות ולקיים אותן ב־1950 בפעם הראשונה במדינת ישראל. אצטדיון המכביה, שאירח את

שתי המכביות הקודמות, כבר לא התאים מבחינת גודלו ונראותו לארח את המשחקים ונדרש היה אצטדיון חדיש ומודרני שיוכל לשרת את עשרות אלפי המשתתפים והצופים שהיו צפויים להגיע. כוונותיו של ארגון מכבי למצוא מקום חלופי ראוי לאירוח התחרויות, פגשו את שאיפותיהם של קברניטי רמת גן להפיכתה לעיר על ידי פיתוח מפעלים אורבניים בקנה מידה גדול. החיפוש אחר מקום לאירוח משחקי המכביה נענה במהרה על ידי חברי מועצת רמת גן, שראו באצטדיון הזדמנות להוכיח את עוצמתה הלוגיסטית ולשפר את תרמיתה בארץ.

חצי נשור של פיתוח מואץ

בשנת 1950, היה אברהם קריניצי בשנתו ה־24 כראש מועצת רמת גן מטעם הציונים הכללים. המושבה רמת גן, שבראשית המנדט הבריטי מנתה רק מאות בודדות של תושבים, צמחה במשך כהונתו

הוא תוצאה של מפגש אינטרסים של תנועה לאומית לספורט ומועצה אחת ששאפה למצב עצמה כעיר מובילה במדינת ישראל.

המכביה ואתגר האירוח

יוסף יקותיאל עלה לארץ עם משפחתו מהאימפריה הרוסית בשנת 1909. לאחר סיום מלחמת העולם הראשונה, חזר יקותיאל להיות חבר פעיל בארגון הספורט היהודי 'מכבי' ובמשך יותר מעשור היה הגורם המשמעותי ביותר ביצירה של רעיון המכביה, מעין "אולימפיאדה" ייעודית לעם היהודי (שכונתה המכביאדה בהצעתו הראשונה) ובקידומו. הרעיון לקיום אירוע ספורט יהודי עולמי, אושר על ידי הוועידה הארצית של מכבי ארץ ישראל בשנת 1928, והובא על ידי יקותיאל לאישורו של קונגרס מכבי העולמית בשנת 1929. החשיבות של אירוח האירוע בישראל נבע, בין השאר, מהשאפה להפוך את ישראל למרכז עבור יהודי התפוצות. הערים שהיו מועמדות לאירוח התחרות היו ירושלים ותל אביב, כשבסופו של דבר נבחרה תל אביב, בשל היותה מרכז תרבותי עברי שסימל את ההתחדשות היהודית בארץ ישראל. לאחר ההחלטה על המיקום שלו – ליד שפך הירקון בצפון תל אביב, החל תהליך של הקמת אצטדיון ראוי לאירוח אירוע ספורט בסדר גודל מקדמי זה. בארץ ובעולם נערכו גיוסי כספים לטובת הקמת האצטדיון החדש והוכשרו מתקנים אחרים לענפי הספורט השונים (בהם גם בחיפה).

טקס הפתיחה של המכביה השלישית (לע"מ)

קריניצי (מימין) בטקס פתיחת אצטדיון רמת גן, 1950
(צילום: פוטו עטר, באדיבות בית קריניצי, רמת גן)

התמקדו בהפיכתה של רמת גן למרכז ספורטיבי ברמה ארצית שישמש את תושבי העיר ואת ארגוני הספורט שבה, אך במקביל יוכל להיות אבן שואבת לתחרויות ספורט ברמה הלאומית. כמו כן, המבנה יועד גם לטובת מצעדים ואירועים לאומיים נוספים. הם קיוו שכן, באמצעות האצטדיון, תוכל העיר להפוך למובילה בתחומים אלו ברמה הארצית.

למרות חשיבות הפרויקט ודחיפות ההקמה, נושא האצטדיון עלה לדיון נוסף במועצה רק כשלושה חודשים לאחר מכן באפריל, לצורך אישור חוזה עבודה עם הקבלן הנבחר. ביולי, חודשיים בלבד לפני טקס הפתיחה של המכביה, מוזכר שוב האצטדיון בישיבת מועצה, שם נשמעת לראשונה ביקורת אופוזיציונית לגבי תדירות הדיווחים הנמוכה ובעיקר לגבי ההערכה המחודשת של סגן ראש העיר, שעל פיה העלות המעודכנת תהיה כ-200,000 לירות. ב-27 בספטמבר 1950 נערך באצטדיון ברמת גן טקס הפתיחה המרשים של המכביה, שנעלה בטקס נוסף ב-8 באוקטובר. לפי התכנון שהוצג, תכולת האצטדיון ערב הפתיחה הייתה 12,000 מקומות ישיבה ו-8,000 מקומות עמידה מוסדרים. אך על פי דיווחים שונים היו בו כ-45,000 צופים כנראה בשל העובדה שיציעי העמידה היו למעשה רק גבעות חשופות.

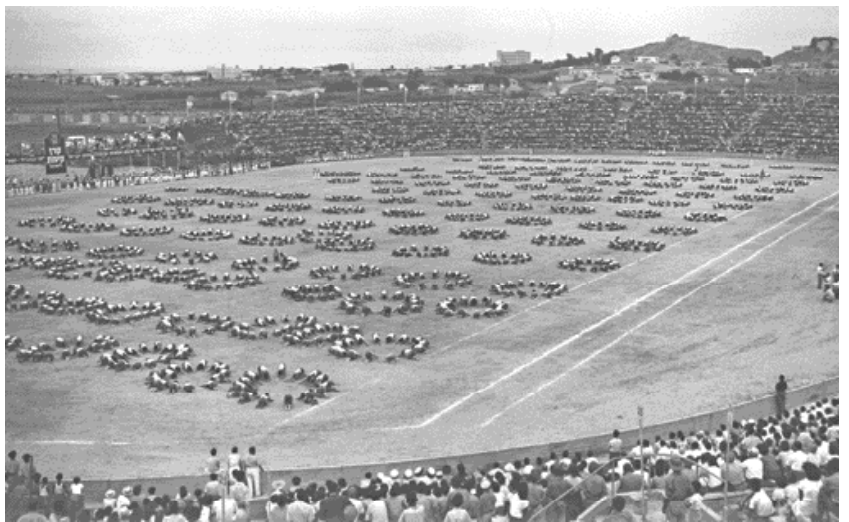
חשמעות פונקציונלית וסימבולית

מועצת העיר רמת גן שבה לדון בדו"ח מעשי ותקציבי של האצטדיון רק ב-15 במאס 1951, שם נשמעה ביקורת על עלות ההקמה שקפצה בינתיים ל-400,000 לירות. עכשיו, כחצי שנה לאחר סיום הבנייה, הושמעה בפעם הראשונה ביקורת מצד האופוזיציה לגבי עצם הצורך בהקמת מבנה ענק כזה בעיר ולגבי עלות הקמתו שהושתה על קופת העיר הקטנה רמת גן. באתה ישיבת מועצה, נדרשו קברניטי העיר לדון בתפקידו הפונקציונלי והסימבולי של האצטדיון. מצד האופוזיציה נטען כי המכביה הוא אירוע חד פעמי שדורש משאבים רבים מדי. עוד נטען בישיבת המועצה ש"הפרויקט כולו נעשה לצורך רגעי של פלקט" ו"המפעל (המכביה) בהיקף עולמי לא מצדיק את הטלת העומס הכבד על תושבי רמת גן". חברי האופוזיציה התייחסו גם

והצתה את רף 17,000 התושבים עם קום המדינה. קריניצי וחברי המועצה פעלו כדי לקבל הכרה ממשלתית במועצה המקומית כעיר. קריניצי שאף לבסס את מעמדה של רמת גן כעיר מובילה במרכז הארץ, על בסיס שני רכיבים עיקריים שעדיין לא היו למועצה המקומית: גידול משמעותי של מספר התושבים, ושיפור תדמיתה בנוגע ליכולותיה הלוגיסטיות. לשם כך, קידם קריניצי שלושה פרויקטים גדולים: הראשון היה תהליך קליטת עלייה בהיקף רחב (ואכן, תוך עשר שנים מאז קום המדינה גדלה אוכלוסיית העיר בערך פי ששה). הפרויקט השני היה הקמת "פארק לאומי" על שטח של כ-1,000 דונמים (התואר לאומי לא היה ייחודי בשעתו לרמת גן ונעשה בו שימוש גם על ידי מועצת חוף השרון שהקימה "פארק לאומי על חולות הפאליק" ואף במקומות נוספים ברחבי הארץ). תכנון הפארק החל במאי 1950. עבודות ההקמה שהוערכו בעלות של כמיליון לירות החלו בינואר 1951 ופתיחתו הרשמית של הפארק התרחשה כעבור שנתיים ב-1953. הפרויקט השלישי והשפתני ביותר מבחינת מועצת רמת גן היה הקמתו של אצטדיון עירוני שיהיה בעל 20,000 מקומות כבר בשלב הבנייה הראשון שלו. אצטדיון שיוכל לארח את אירוע הספורט היהודי הישראלי הגדול ביותר – המכביה. רמת גן אכן זכתה להגיע למעמד הרשמי אליו נכספה – עיר, כבר בפברואר 1950 עוד בטרם הוקמו הפארק הלאומי והאצטדיון. מבנים אלו, היו עדות לנחישותה של רמת גן ולתנופת הקידמה שהייתה במרכז שאיפותיה לעיצוב תדמיתה העירונית.

קריניצי מרים את הכפפה

בסוף שנת 1949, שמע קריניצי על כוונתו של ארגון מכבי לאתר מקום חלופי לאירוח המכביה השלישית, והחליט שרמת גן תענה להזדמנות זאת. ב-2 בינואר 1950, כחודש לפני ההכרזה על רמת גן כעיר, התקיימה ישיבת מועצה, שבה הוצגה על ידי נציגי ראש העיר תכנית לבניית קריית ספורט. עלותה המשוערת, לפי מהנדס המועצה, הייתה כ-100,000 לירות, ובמרכזה תוכנן לעמוד אצטדיון עירוני, שיהיה הגדול ביותר בישראל ויוכל לארח את תחרויות המכביה, כבר בחודש ספטמבר של אותה השנה. פרוטוקול הישיבה מלמד שדיון קצר בלבד נדרש כדי לזכות באישור גורף לביצוע הפרויקט, זאת למרות העלות הגדולה של פרויקט בסדר גודל כזה ביחס לגודלה של העיר. הטיעונים בעד הקמת האצטדיון

טקס פתיחת המכבייה השלישית באצטדיון רמת גן, 1950 (לע"מ)

חבריהם של חברי הקואליציה התייחסו בעיקר לגאווה המקומית שבאירוח אירועים גדולים שמבחינתם הצדיקו את ההשקעה הכספית הגדולה. גם פרסומים נוספים מאותה תקופה הציבו את הערך הפונקציונלי והספורטיבי בצד לנוכח השיפור התדמיתי. בחוברת שיצאה בסוף שנת 1950 וכוותרה 'רמת גן – ממועצה לעיר' נכתב: "עיני אנשי הספורט בארץ ישראל צופות מתוך הוקרה וקורת רוח אל המפעל הספורטיבי; מעוף, יוזמה ואהבת היצירה מושקעים בהקמת מפעל מסוג זה המצריך סכומי כסף עצומים וכושר ביצוע מופלא". גם בדו שבועון 'ידיעות רמת גן' נכתב באותה שנה: "האצטדיון יהיה מוכן לפתיחת המכבייה, זה יהיה חג גדול לספורט העברי ולמדינת ישראל. וזכתה רמת גן ברוב מרצה להיות המאכסת המאושרת של החג והחוגגים [...]". עם בנין האצטדיון ניכרת תנופה חדשה בתוכנית פעולותיה של עיריית רמת גן: הקמת מפעלים ארציים. על ידי כך הופכת רמת גן למרכז ממשי במדינתנו". לאחר סיום המכבייה פורסם באותו שבועון: "אין לדבר על המכבייה מבלי להדגיש את המומנט הרמת גני. ימי הפתיחה והנעילה היו גם ימיה של רמת גן: ימי ניצחונה הגדול ביותר. כאן ניצח כל מה שרמת גן מסמלת מאז: יוזמה, העזה, תנופה ובעיקר עשיה. כל העוצם הזה של מפעל האצטדיון שכבר משלבו הראשון טבועים בו סימנים ברורים של גידול נפילי: המהירות האגדתית של הביצוע – כל זה מעלה את רמת גן על נס". (י' חורגין, ידיעות רמת גן, 1950).

במהלך השנים הבאות, נעשו מהלכים שהמחישו את שאיפותיו של קריניצי ושותפיו. קיבולת האצטדיון גדלה והאצטדיון הוסב לאירוח משחקי כדורגל בינלאומיים של נבחרת ישראל. לדוגמה, במשחקה הראשון של נבחרת ישראל בשנת 1950 כלל האצטדיון 16,000 מקומות ישיבה מוסדרים ועוד כ-20,000 מקומות עמידה. האצטדיון, שלימים יכונה בתקשורת ובקרב הציבור "האצטדיון הלאומי", הפסיק לארח את משחקי הנבחרת בשנת 2014 וכלל בסופו 41,835 מושבים. הוא הוחלף בעקבות בנייתו של אצטדיון סמי עופר בחיפה ושיפוצו של אצטדיון טדי בירושלים שעמדו בתנאי הסף של ההתאחדות הבינלאומית לכדורגל וסיפקו תשתיות מודרניות וחוות צפייה משופרת.

פרספקטיבה מודרנית על תופעת האצטדיונים מלמדת כי לפן השימושי של מתקני ספורט יש משקל מרכזי בהחלטה על הקמתם. אך הסתכלות על המקרה של אצטדיון רמת גן והשיח הפתוח לגבי משמעותו של המתקן, מלמדת כי דווקא לפן התדמיתי שלו, המנותק במידה רבה מהספורט עצמו, הייתה חשיבות רבה יותר. מפעל זה היה הזדמנות של רמת גן להוכיח את עוצמתה ויוקרתה. לימים נשתמר האצטדיון כסמל לאומי ששרד שישה עשורים והציב את רמת גן מעל כל הערים האחרות ככל הנוגע לאירוח משחקי כדורגל בינלאומיים. ■

לאתגרים האחרים שעמדו בפני העיר הצעירה "בזמן של חוסר בתי ספר, דרישות של קליטת עליה גדולות, צרכי שיכון לעולים, אין לקחת את הלוקוס של הקמת מפעלים". אנשי קריניצי התייחסו עתה בפעם הראשונה בהרחבה לטיעונים בעד הקמת פרויקט בסדר גודל זה: "האצטדיון יהיה לתפארת עירנו ולמדינה כולה"; "המפעל ההיסטורי של המכבייה השלישית אופשר רק הודות לאצטדיון שנתן את הפרסום הרב וההדר בכל העולם על רמת גן"; "רק הודות לו (האצטדיון) זכינו לחזות במפגן הצבאי הגדול שמלא את ליבנו שמחה וגאווה על בנינו ובנותינו"; "יש הרושם שכל דברי הביקורת נובעים מקנאה [...]". האצטדיון שרמת גן הקימה הוא לתפארת העיר והמדינה כולה".

כרזת הכנס הארצי של הגדנ"ע שהתקיים באצטדיון רמת גן, 1954 (הארכיון הציוני המרכזי – אצ"מ)

לעיון נוסף

1. צ' מרדאני, "חזון הפארק הלאומי ברמת גן ומימוש", "אתרים" המגזין, גיליון 7, (2017), עמ' 37-44.
2. ח' קאופמן, "המכביית וחשיבותן: עבר מול הווה", זמנים, גיליון 121, (2013), עמ' 90-99.
3. Y. Galily, The Contribution of the Maccabiah Games to the Development of Sport in the State of Israel, *Sport in Society*, 12(8), (2009), pp. 1028-1037.